

מעדני אשר

גליון מיוחד בענייני קברי צדיקים

זכות על פזמון דמלאכי רחמים, ומכניסי רחמים, וכיוצא בזה אשר רבים גמגמו עליהם.

ובמהר"ם שיק הנ"ל כותב דאין להקשות מהמדרש מובא ברש"י פרשת ויחי מ"ח ז' דיעקב אמר דעל פי הדיבור קברתיה בבית לחם, שתהא לעזרה לבניה, כשיגלה אותם נבזרזאדן, והיו עוברים דרך שם, יצאה רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, דמשמע שמתור לבקש מהמת שיתפלל עלינו, ולא פירש מדוע אין להקשות.

מעדני אשר: נראה כוונתו דבמדרש אינו מבואר שהיהודים יבקשו מרחל אימנו שיתפלל עליהם רק כשיעברו ליד קברה של רחל היא תראה את הצער שלהם ותלך להקב"ה לעורר רחמים על עם ישראל. **ובפרי מגדים** אור"ח סימן תקפ"א מקשה על הפוסקים שכתבו דאסור לבקש מהמתים שיתפלל עלינו, דהא בסידור מענה לשון איכא כמה תפילות שאנו אומרים על הקברות, משמע קצת שמבקשים מהמתים שיליצו טוב בעדנו.

ולענין הלכה: כשהולכים לקברי צדיקים, אסור לבקש מהצדיק שילך להתפלל עליו דהוא דורש אל המתים, אלא יבקש מהקב"ה שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים, כך פסק במשנה ברורה אור"ח סימן תקפ"א, ויש בהרבה מקומות חסידים שמקילים בזה.

איך מותר להתפלל בקברי צדיקים

הרי קימ"ל אסור להתפלל בתוך ד' אמות של קבר? יש להקשות: על מה סמכו העולם להתפלל בתוך קברי צדיקים, הרי קימ"ל יור"ד סימן שס"ז ס"ק ג' דלא יתפלל בתוך ד' אמות של קבר, כך מקשה בשם הגדולים לחיד"א ח"א סימן קצ"ט ד"ה ומ"מ.

איכא כמה תרוצים:

א. הא דאסור להתפלל בתוך קבר, ה"מ אצל אדם פשוט, אבל צדיקים במיתתם קרוים חיים, ליכא איסור להתפלל אצלם, דהוא כחיים ממש, כך תירץ בשם הגדולים לחיד"א ח"א סימן קצ"ט ד"ה ומ"מ.
ב. ע"פ מה דמבואר שם בש"ע, דלכבוד המת מותר לומר דברי תורה, א"כ כאן הוא כבוד המת שאנו בטוחים שבזכותם ישמע תפלתנו, כך תירץ בשו"ת מ"א ח"ג סימן נ"ג.

כשמתפללים בקבר צדיק האם מותר לבקש

מהצדיק שילך לבקש רחמים עליו?

יש לחקור כשמתפללים בקברי צדיקים באיזה נוסח יתפלל אל הצדיק הרי יש איסור של דורש אל המתים

הנה הב"ח יור"ד סימן רי"ז הביא תשובת מהר"ח דמי שנדר לילך לבית הקברות להתפלל אצל הצדיקים הוא דורש אל המתים, והא דמבואר בגמ' סוטה ל"ד ע"ב דכלב היה משתטח על קברי אבות, לא היה רק כדי להתפלל במקום קדוש, ולא שהיה מבקש מהמתים, וכמו דמצאנו דמקום קדוש גורם לתפילה שישמע, דחזינון באברהם שאמר אל המקום אשר עמד שם, וכן כתב האליה רבה סימן תקפ"א, וכן כתב בחיי אדם הלכות ראש השנה כלל קל"ח.

אבל בשו"ת מהר"ם שיק אור"ח סימן רצ"ג מקשה על הב"ח דמלשון הגמ' לא משמע כדבריו, דמבואר בגמ' סוטה ל"ד ע"ב על הפסוק "ויעלו בנגב ויבא עד חברון" ופריך הגמ' ויבאו היה צריך להיות כתוב, ומסיק הגמ' אמר רבא מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים, והלך ונשתטח על קברי אבות אמר להן אבותי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים, **חזינון דמותר לבקש ממת שיתפלל עלינו.**

וכן יש להקשות: מהא דאיתא בגמ' תענית י"ז ע"א שבתענית ציבור הולכים לבית הקברות, משום דנלך אצל המתים שיתפללו עלינו.

ומתריץ: דלפי מה שכתב הלבוש אור"ח סו"ס תקע"ט, וכן כתב במהרי"ל הלכות תענית, דהיינו שמבקשים בזכות המתים ירחם ה' עלינו, וא"כ שפיר יש לומר דהמתים ביקשו רחמים, דהיינו זכותם יבקשו עלינו ע"י תפילתנו יתעורר זכותם, וא"כ אין ראייה מהש"ס הנ"ל נגד הני פוסקים שאוסרים להתפלל למת שיתפללו בעדינו.

וכן מיסתבר: שכן הכונה, דאם הכונה להתפלל למת שיבקש עלינו רחמים, יש עוד טעם לאיסור, משום דאסור להתפלל ע"י אמצעי, דצריכים לבקש ישר מהקב"ה שהוא השומע תפילות.

הנה מה שכתב שאסור להתפלל ע"י אמצעי כן כתב המהר"ל מפרא"ג בספר נתיבות עולם פרק י"ב שמיאן לומר פיוט מכניסי רחמים, שאין לנו עם מלאכים כלום, ובשו"ת חתם סופר אור"ח סימן קס"ו כתב נמי שלא היה אומר הפיוט מכניסי רחמים ועי"ש שהאר"ך מדוע מצינו בכמה מקומות שמתפללים ע"י אמצעי כגון ותלך לדרוש את ה', וכן בקרבן נתנאל סוף פ"ק דראש השנה כתב וז"ל מה שאומרים בפזמון לפני קונן תחניתנו הפילי חרוזה זה לא ישרה בענינו, שנראה כמתפלל אל אמצעי, וזהו נגד היסוד החמישי משלש עשרה עיקרים שאין ראוי לעבדם להיותם אמצעים לקרבה איליו.

אבל בשו"ת מהרי"א אור"ח סימן כ"א וכן כתב בשמש וצדקה אור"ח סימן כ"ג כתב דמהא דאמרינן התם בגמ' לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין את כוחו, משמע דמותר להתפלל ע"י אמצעי, ומזה יש ללמד

גליון מיוחד בענייני קברי צדיקים

לרגל מסע הקודש שיתחדש המלוכה

של כ"ק מרן האדמו"ר מסערט וזינוץ שליט"א

לציוני זקנינו

בצאנז בפולין

ואוקראינה

ובשב"ק בעיירת ויזניצא

במקהלות רבבות עמך בית ישראל

יהא רעוא שבזכות תפלת רב ורבים

יתקבלו התפילות לרחמים ולרצון

לפני אדון הכל

בהשתדלות ידידי הרה"ג ישראל הגר שליט"א

בן כ"ק האדמו"ר משאץ וזינוץ שליט"א

האם עושים מצבות לקברי צדיקים?

בפרשת וישלח ל"ה כ' ויצב יעקב מצבה על קבורתה היא מצבת קברת רחל עד היום.

יש להקשות: מהא דאיתא בגמ' ירושלמי שקלים פרק ב' הלכה ה' מובא בתוס' עירובין נ"ג ע"א, וכן במדרש רבה בפרשת פסיקתא י"א אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הם זכרונם, וכן פסק הרמב"ם בהלכות אבלות פרק ד' מהלכות אבלות הלכה ד' וז"ל ובונים נפש על הציון, והצדיקים אין בונים להם נפש על קבורתיהם, קשה דהכא חזינן דיעקב עשה מצבה לרחל אע"ג שהיתה צדקת, כך הקשה היעב"ץ בספרו יציב פתגם ח' ע"ב, וכן בשו"ת שיח יצחק יור"ד סימן תס"ח, וכן החיד"א בספרו נחל קדומים בפרשת על פסוק הנ"ל, וכן בספרו חיים שאל סימן ע"א ס"ק ו', וכן בשו"ת טוב טעם ודעת יור"ד סימן ר"ז.

איכא כמה תרוצים

א. שאני אשה דלא מיפקדה על תלמוד תורה, לא שייך לומר דבריהם הם זכרונם, לכן העמיד מצבה לרחל אמנו, משא"כ באיש צדיק אין צריך לעשות מצבה, כך תירץ היעב"ץ בספרו יציב פתגם ע"מ ח' ע"ב, וכן בשו"ת שיח יצחק יור"ד סימן תס"ח, וכן בהגהות מהרש"ם עירובין נ"ג ע"א.

אבל בהגהות מהרש"ם: כתב דאפשר לדחות תרוץ הנ"ל דדבריהם לאו דווקא, אלא גם מעשיהם הטובים בכלל וזה שייך גם באשה.

ב. הא דעשו מצבה לרחל היא לא כדי שיזכרו את רחל, אלא שהוא סימן לדורות אח"כ שידעו איפה רחל אמנו מונחת כדי שיבאו להתפלל, ולא בשביל שיזכרו אותה, כך תירץ ביפה תואר על המדרש רבה על פסוק הנ"ל, וכן בשו"ת דובב מישרים ח"א סימן י"ט, וכן בשו"ת אגרות משה ח"ד סימן נ"ז.

ובשו"ת דברי יציב יור"ד סימן רכ"ז, וכעין זה מבואר במלבים, וכן בפרדס יוסף בפרשת וישלח וכן בשו"ת אגרות משה ח"ד סימן נ"ז **ביאר לפי זה את הפסוק בפרשת וישלח:** ויצב יעקב מצבה על קבורתה היא מצבת קברת רחל עד היום, היינו דאף שאין עושין נפשות לצדיקים, אפילו הכי ויצב יעקב מצבה על קבורתה, וזאת מחמת דהוא מצבת קבורת רחל עד היום שהגלויות עתידין לעבור שם.

ולפי תרוץ הנ"ל: מיושב מדוע הגמרא מו"ק ה' ע"א, עיין תורה תמימה שנתקשה בזה יליף מכמה מקומות שעושים ציון, ומדוע לא יליף מהכא, לפי הנ"ל א"ש דשאני הכא שעשו כדי שיבואו להתפלל.

ג. ע"פ מה שכתב בעקרי הד"ט יור"ד סימן ל"ה ס"ק י"ט דהא דאין עושין ציון לצדיקים היינו דבר גדול אבל דבר קטן עושים, א"כ א"ש דהמצבה שעשאו לרחל לא כתוב בתורה שהיה גדול מעדני אשר.

ד. הא דהניח ציון על המצבה של רחל הוא משום שקברו באמצע הדרך, ורצה לעשות סימן לכהנים שיזהרו מזה, לכן עשה מצבה משא"כ בשאר צדיקים שנקברו בבית הקברות אין צריך ציון, כך תירץ בהגהות מהרש"ם עירובין נ"ג ע"א.

יש להקשות: על האי הלכה שאין עושין נפשות לצדיקים, דאע"ג דאין חייב לציין כדי שיזכרו אותם, מ"מ מדוע אין חיוב לציין את קברי צדיקים משום טומאה כדי שלא יבאו הכהנים לאהיל על המת, וכמו שמיינים כל הקברים משום זה כמבואר בגמ' מו"ק ה' ע"א כך מקשה השואל ומשיב בספרו דברי שאול יור"ד סימן שצ"ד ס"ק ג', וכן בשו"ת אגרות משה יור"ד ח"ג סימן קנ"ד ס"ק ג'.

איכא כמה תרוצים

א. כיון שיש סימן לעצם בית הקברות שהוא בית הקברות, א"כ כבר נזהרים מפני הטומאה ואין צריך כבר ציון על כל קבר כדי לדעת שיש שם טומאה, והציון שעושים לכל קבר לחוד הוא רק שיזכרו אותם, לכן צדיקים אינו צריכים משום שדבריהם הם זכרונם, כך תירץ בדברי שאול הנ"ל.

ב. עוד אפשר לומר דסבירא להו כהני שיטות שקברי צדיקים אינם מטמאים לכן לא צריך ציון מפני הטומאה, רק כדי שיזכירו מי שם, וצדיקים אינם צריכים את זה משום דדבריהם הם זכרונם מעדני אשר.

ג. עוד נראה לתרץ דכדי שידעו שיש מת היה די בסימן בעלמא ואין צריך מצבה ושם, וזה שעושים מצבה הוא כדי לזכור את המת, לכן צדיקים אינם צריכים, מעדני אשר.

ולהלכה: אין מקפידים על זה ועושים ציון אף לצדיקים וגדולים וליכא זלזול בזה שמראה כאילו שאינו צדיק משום דאיכא תקון לנפש בעשיית מצבה כך כתב החיד"א בפרשת וישלח וכן כתב הגרש"ק בספרו טוב טעם ודעת וכן במעבר יעקב מאמר אמרי נועם מובא בשו"ת אבני חפץ סימן ע"ז ס"ק ג' כתב דלכן לא הביא הש"ע את הלכה הזאת משום דלא קיימינן הכא, וכן כתב בשו"ת דברי יציב יור"ד סימן רכ"ז, וכן כתב בשו"ת אגרות משה, דאף מי שאמר שאין עושין לאו משום איסור אלא שאין צריך, אבל העולם נהגו לציין.

האם בזמננו יש איסור לכהן לנסוע לחוץ לארץ?

קימ"ל יור"ד סימן שס"ט דכל ארץ העמים אסור לכהן לטמא בהן.

יש לחקור האם בזמננו יש איסור לכהן לנסוע לחוץ לארץ או דילמא בזמננו ליכא איסור

הנה הב"ח, וכן הט"ז, וכן הש"ך, וכן הפרישה: כתבו דדוקא בזמן שהיה ארץ ישראל בטהרה, וישראל יושבין על אדמתן איכא האי איסורא, אבל בזמננו אין חילוק בין ארץ ישראל לארץ העמים, ומותר לכהן לצאת לארץ העמים.

וכן בהגהות רבי עקיבא אייגר יור"ד סימן שס"ט מביא בשם המהריק"ש דעכשיו לא נזהרו להקל בזה או מפני שכולנו טמאי מתים או משום פרנסה התירו בטומאה דרבנן כמו דקימ"ל יור"ד סימן שע"ב דכדי להציל מיד עובדי כוכבים מותר לטמא לטומאה דרבנן, א"כ הכי נמי כאן.

וכן בשו"ת תשובה מאהבה חלק ב' בהגהות על יור"ד סימן שס"ט כתב שמותר בזמן הזה, להיכנס לארץ העמים, כיון דמימלא הכל טמא, וכן כתב בשולחן גבוה יור"ד סימן שס"ט.

אבל בשו"ת שבות יעקב חלק א' סימן פ"ה, וכן בחלק ב' סימן צ"ח **חולק עליהם:** וז"ל לעניות דעתי דבריהם תמוהים ולא ידעתי מאין יצא להם כן, דהא הרי"ף והרא"ש והטור והש"ע והרב בהג"ה שהעתיקו דינים אלו להלכה, משמע דנוהג אף בזמן הזה, דאל"כ הויא ליה להשמיטם כדרכם שלא לכתוב הלכתא למשיחא.

וכן פסק בשו"ת חתם סופר יור"ד סימן של"ז ד"ה והנה בש"ע יור"ד סימן שס"ט שכהן אסור לצאת לחוץ לארץ אף בזמן הזה

וכן כתב במנחת חינוך מצוה רס"ג שאסור אף בזמננו לכהן לצאת לחוץ לארץ.

האם מותר לכהנים ליכנס לקברי צדיקים?

יש לחקור האם יש היתר לכהנים ללכת על קברי צדיקים דצדיקים אינם מטמאים או דילמא אסור לסמוך על זה

הנה בגמ' אמרינן סוכה כ"ה ע"ב, וכן פסחים צ"א ע"ב דהטמאים שלא היו יכולים לעשות את קרבן פסח ראשון, לחד שיטה נטמאו בארונו של יוסף ולחד שיטה בנדב ואבהו, ואלו היה צדיקים גמורים ואפילו הכי מטמאים, חזינן דצדיקים מטמאים, כך הביא ראיא זו המהרי"ל בסימן ר"ג, וכן בשו"ת אבני נזר יור"ד סימן תס"ז

ובשו"ת בתי כהונה בית דין סימן כ"ג ומובא בפתחי תשובה יור"ד סימן שע"ב **כתב:** דמה שנהגו איזה כהנים להשתטח על קברי צדיקים, אין להם על מה שיסמכו, דאם סומכים על מה דאיתא במדרש הובא בילקוט משלי סימן ט' דאמר אליהו צדיקים אין מטמאים, הא כתבו התוס' ב"מ קי"ד ע"ב, וכן יבמות ס"א דדחיה בעלמא הוא, ועיקר התירוץ משום דהיה מת מצוה.

ובדברי שאול לבעל השואל ומשיב יור"ד סימן שע"ג ס"ק ד', וכן בשו"ת דברי יציב יור"ד סימן רל"ג בסופו הקשה מדעת עצמו מגמ' הנ"ל **הביא ראיא דקברי צדיקים מטמאים:** מהא דאיתא בגמ' ברכות כ"ה ע"ב דרבי יוחנן בן זכאי אמר בעת פטירתו פני כלים משום הטומאה, והרי ריב"ז היה צדיק גמור ואפ"ה אמר פני כלים משום הטומאה, אלא ש"מ דקברי צדיקים מטמאים, ואין לדחות דמפני ענותנותו אמר כן, דהיה בעת פטירתו ובע"כ היה מדבר אמת.

וכן יש ראיא: מהרשב"ם שכתב ב"ב נ"ח ע"א דרבי בונאה הוא מציין מערתא של האבות, כדי להכיר מקום הטומאה ולא יביאו טהרות דרך כאן שלא יאהיל על הקבר, חזינן דקברי צדיקים מטמאים, וכן יש ראיא מהא דכתב רש"י ב"מ פ"ה ע"ב על הא דאיתא בגמ' שם ריש לקיש הוא מציין מערתא דרבנן, דלכן ציין שלא יכשלו בהם כהנים להאהיל על המת.

ולהלכה: כתב בשו"ת מהרי"ל סימן ר"ג דאסור ליכנס לכהנים לקברי צדיקים.

ובשו"ת טוב טעם ודעת כתב להגרש"ק מ"ג ח"ב סימן רל"א דכהן המטמא לקברי צדיקים אין לו דין כהן ואין צריך לנהוג בו קדושה.

וכן בפאת השולחן הלכות ארץ ישראל סימן ב' ס"ק י"ח כתב שיש למנוע מנהג בני אדם כהנים שהולכים על קברי צדיקים, באומרים שקברי צדיקים אינם מטמאים, וטעות הוא בידם כי מי גדולים וצדיקים מאבותנו הקדושים אברהם יצחק ויעקב ויוסף שאמרו רבותינו בגמ' שעצמותיהם מטמאים, וכן כתב בשו"ת זית רענן ח"ב סימן כ"ז שאסור לכהנים ללכת אל קבר רחל אמנו דנקטינן לחומרא דקברי צדיקים מטמאים.

ובשו"ת דברי יציב יור"ד סימן רל"א כתב מי יעזי להקל נגד הראשונים והאחרונים, והפוסקים שכתבו להלכה ברורה בלי חולק באיסור דאורייתא החמור של טומאת כהנים שאסור ליטמאות לכהנים לקברי צדיקים, עיין דברי יחזקאל בסוף הספר סימן א', ארחות חיים אר"ח סימן תקפ"א, אגרא דכלא פרשת בעלותך, שדה חמד הלכות ראש השנה.

האם מותר לכהן לשלוח קויטל עם ישראל שיניחו על קברי צדיקים בבעלזא?

יש לחקור האם לכהן יש איסור לומר לישראל להניח קויטל על קברי צדיקים דהיינו פתק אזכרה כיון דשלוחו של אדם כמותו הוא כאילו הכהן בעצמו נכנס, וזה לפי מה דקימ"ל שאסור לכהן ליכנס לקברי צדיקים או דילמא כאן לא שייך שליחות

הנה הפרי מגדים אור"ח סימן רס"ג, במשב"ז כתב דהפוסקים לא הזכירו שיש איסור לכהן לומר לישראל הביא לי חפצים ממקום שיש שם מת.

ויש להקשות: מדוע אינו אסור משום שלוחו של אדם כמותו, ובפרט למ"ד בגמ' ב"מ י' ע"ב דהיכא שהשליח לאו בר חיובא יש שליח לדבר עבירה, א"כ מדוע מותר, כך מקשה בפרי מגדים הנ"ל. **ומסיק:** דיש ליישב ולא כתב האיק.

ובדעת תורה אור"ח סימן רס"ג הביא ראיא להפרי מגדים שמותר לכהן לשלוח ישראל להביא חפצים ממקום טומאה, מהא דאיתא בירושלמי מעשר שני פ"ה הלכה ג' ראב"ע שהיה כהן, לקח מעשר ראשון מגינה אחת והיה לאותה גינה ב' פתחים אחד למקום טומאה ואחד למקום טהרה, וסיים שם בירושלמי נפק ר"ע לגביה א"ל פתח ההן וסתום ההן, ובסדר הדורות איתא פירש דר"ע ציוה לסתום פתח של צד טהרה וציוה לפתוח הצד של הבית הקברות ולא יוכל ראב"ע לבא לשם, א"ל שמא ישלח תלמידו ישראל לשם, חזינן להדיא דמותר לכהן לשלוח את ישראל להביא חפצים ממקום הטומאה, ועיין באוצר יד חיים סימן תל"ד שהקשה דיש מדרש שמשמע שאסור עי"ש.

מעדני אשר יש להביא ראיא דמותר: מהא דאמרינן בגמ' יבמות ו' ע"א יכול אמר לו אביו ליטמא יכול ישמע לו תלמוד לומר איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבים בכבודי, וברש"י שם כתב אמר לו אביו לכהן, וצ"ב מה רצה רש"י בזה דבדאי לכהן, דאל"כ ליכא איסור לבן ליכנס, ונראה שרצה לומר שלא תאמר שאם האב כהן, והבן הוא מאשתו והוא אינו כהן, שיש נמי איסור לשמוע לאב דהויא כשלוחו והויא כאילו האב מטמא למתים לכך כתב רש"י לכהן, דדוקא כהן אסור ליכנס, אבל אם הבן ישראל מותר להיכנס וליכא שם איסור לאב משום שלוחו של אדם כמותו.

נראה לתרץ בכמה אופנים מדוע לא שייך כאן שליחות:

א. בטומאת כהנים האיסור שגופו של הכהן לא יכנס למקום טמא, ובמציאות הכהן לא נכנס לכך ליכא איסור, דלא נעשה התועבה שהתורה אסרה, עיין בבית מאיר באה"ע סימן ה' דבשבת לא שייך שליחות דלמען ינחו כתיב ובמציאות גופו נח, ולענין זה כתב בשו"ת חתם סופר אר"ח סימן ר"א, עיין אפיקי ים ח"א סימן מ"א מה שכתב בזה. בישראל שאומר לכהן אכול תרומה אינו חייב הישראל משום אכילת זר בתרומה כיון דשלוחו של אדם כמותו, דבמציאות אכלו כהן, א"כ ה"ה הכא, ועיין בשו"ת נודע ביהודה אה"ע מ"ק סו"ס ע"ה

ב. להלכה לרוב הפוסקים אין שליח לדבר עבירה אפילו כשהשליח לאו בר חיובא, משום דפסקינן כמ"ד דסבירא להו בגמ' ב"מ י' ע"ב דכל היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אין שליח לדבר עבירה רק היכא דבע"כ עביד יש שליח לדבר עבירה, כך כתב הרא"ש ב"מ פרק א' סימן ל', ועיין בשו"ת חו"מ סימן קפ"ב שהאריך להוכיח דפסקינן דאפילו היכא דלאו בר חיובא אין שליח לדבר עבירה.

האם מותר לשבת על קבר?

איתא ברמ"א יור"ד סימן שס"ד יש אוסרים לישוב על האבן שנותנין על הקבר למצבה, ויש חולקים ומתירין.

ולהלכה: מחמירים שאסור לשבת על קבר

וטעם השיטה שאוסרת היא משום ב' טעמים

האחד: משום דקבר אסור בהנאה

השני: משום בזיון, כך כתב בשו"ת יד אליהו סימן צ"ד

יש להקשות: לשיטה שסובר שאסור לישוב על הקבר, מהא דאיתא בגמ' סנהדרין ע"א ע"א אמר ר' יהונתן אני ראיתי בן סורר ומורר וישבתי על קברו, חזינן דמותר לשבת על קבר, כך מקשה ברע"א בגליון הש"ס בסנהדרין שם, וכן בשו"ת יד אליהו סימן צ"ד, וכן בשו"ת לבושי מרדכי יור"ד מהדורא תנינא סימן קל"ט, וכן בברכת אהרן לאב"ד רישא על מסכת ברכות מאמר ל"ט, וכן בשו"ת אפרקסא דעניא יור"ד חלק ג' סימן רכ"ט, וכן בויצבור יוסף סימן ע"ה.

איכא כמה תרוצים

א. הא דאמר וישבתי על קברו אין הכונה ממש על קברו, אלא בסמוך, וכמו שכתבו התוס' ב"ק ט"ז ע"ב על הא דאמרינן שהינחו ישיבה על קברו של יחזקאל הנביא כתבו דלאו דווקא על קברו ממש דהא הוא לועג לרש, אלא ברחוק ד' אמות, חזינן דאע"ג דכתיב על הכונה ברחוק ד' אמות, א"כ ה"ה הכא, כך תירץ בויצבור יוסף סימן ע"ה, וכן בשו"ת אפרקסא דעניא יור"ד ח"ג סימן רכ"ט, וכן בברכת אהרן עמ"ס ברכות מאמר ל"ט.

ובזה מתורץ הקושיא: איך היה מותר לרבי יהונתן לשבת על הקבר הא היה כהן כמבואר ברש"י ב"מ צ' ע"ב, אבל אם אמרינן שלא ישב ממש על הקבר אלא בסמוך א"ש דישב רחוק ד' אמות מהקבר, כך תירץ בברכת אהרן הנ"ל.

ב. ע"פ מה שאיתא בגמ' סנהדרין מ"ז שהיה לבי"ד ב' בתי קברות אחד לנסקלים ואחד לנהרגין ואחרי עיכול הבשר ליקטו הקרובים עצמותיהן אל קברי משפחתן, וקימ"ל קבר שפינוהו מקומו טהור, א"כ אפשר לומר שרבי יהונתן היה יושב על קבר ממונה של בן סורר ומורר, כך תירץ הגאון הפני מנחם זצ"ל ומובא בשו"ת שבת הלי ח"ט סימן ע"ה ס"ק ב'.

ג. אין הכונה ישיבה ממש אלא לשון עיכוב כמאמר הגמ' מגילה כ"א דאין ישיבה אלא לשון עכבה שנאמר ותשבבו בקדש ימים רבים, א"כ ה"ה הכא הכונה לשון עיכוב אבל לא שישב, א"כ אתי שפיר, כך תירץ בשו"ת לבושי מרדכי יור"ד מהדורא תנינא סימן קל"ט בסופו, ומודפס בכרך ג' של לבושי מרדכי.

האם מותר לישון בבית הקברות?

איתא בגמ' ברכות י"ח ע"ב ת"ר מעשה בחסיד אחד שהלך ולן בבית הקברות.

יש להקשות: איך היה מותר לישון בבית הקברות הא כל דבר דהקצה למצוותו איך נאותים בזה, כך הקשה בשו"ת חתם סופר יור"ד סימן של"ה מובא בפתחי תשובה יור"ד סימן שס"ט.

ותירץ: כמו בבית הכנסת קימ"ל דאסור לאכול ולשתות ולישון שם, מ"מ לתלמוד חכם מותר, א"כ ה"ה לבית הקברות אף דאסור לאכול ולשתות בבית הקברות, מ"מ לתלמוד חכם מותר.

אבל בחזון איש יור"ד סימן ק"ט **הקשה עליו:** דמה מדמה בית הכנסת לבית הקברות, דדוקא לגבי בית הכנסת ובית המדרש כיון דתלמוד חכם לומד שם ומתפלל מקרי ביתו לכן מותר, משא"כ בבית הקברות.

מענין אשר: ע"פ מה שכתב המהרש"א שם דבדאי הנכון כדברי הריטב"א שדבר זה היה בחלום, וא"כ לא הלך ממש לבית הקברות אלא חלם שעשה כך, ולפי"ז לא קשה מידי.

האם יש איסור לדרוך על הקברים משום דמת

ותשמישו אסור בהנאה?

הנה הט"ז יורה דעה סימן שס"ד ס"ק א', ועיין בשו"ת כתב סופר יור"ד סימן ק"ע מביא בשם הגהות אשר"י פ"ג דמו"ק סימן ע"ה דכל מה שנעשה לצורך המת ולכבוד המת אסור בהנאה, ומתוך כך אסור למכור מצבה שנשברה, ולפי דבריו אסור להשען על המצבה, וא"כ אסור לדרוך על גבי הקברים משום דאסור בהנאה.

אבל בשו"ת יד אליהו סימן צ"ד, מובא בפתחי תשובה יורה דעה סימן שס"ד ס"ק ב' **חולק על זה:** וסבירא ליה דללכת על קבר אסור רק מדרבנן משום כבוד המת, ואינו משום איסור הנאה ממת וממשמישו.

ומביא ראיה: מהא דאמרינן בגמ' ברכות י"ט ע"ב אמר רבי אלעזר בר צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אמרו אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה יבחיין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם, ומקשה בגמ' הרי היה כהן ואיך עבר על איסור דאורייתא, ומתיר בגמ' דמיירי רק בטומאה דרבנן, וקשה מ"מ הרי תשמישי מת אסור בהנאה מן התורה, ואיך היה מדלגין, אלא ש"מ דללכת על קבר אינו אסור בהנאה.

ובטעם הדבר דמותר: משום דללכת על גבי הקבר ליכא הנאה, דהא אי לא הוי הכא כלל קבר היה יותר טוב לילך על גבי הארץ, ואינו אסור בהנאה רק משום כבוד המת, על כן כשהיה מצוה משום לראות המלך מותר לילך על גבי הקבר.

וכן בשו"ת רמ"ע סימן נ"ו כתב דמותר לדרוך על הקברים משום דהויא שלא כדרך הנאה.

יש להקשות לשיטות שאוסרים ללכת על הקברים מה יענו להראיה הנ"ל, כך מקשה המקנה קדושין נ"ו ע"ב, וכן בשו"ת מהרש"ם חלק א' סימן מ"ג.

איכא כמה תרוצים

א. ע"פ מה שכתב באור זרוע הלכות אבילות סימן תכ"ג דלכן דלגו ולא הלכו על הקבר ממש משום דאסור בהנאה, כך כתב בשו"ת מהרש"ם חלק א' סימן מ"ג, אבל מרש"י משמע דהלכו על גבי הקברים ממש.

ב. מיירי במת נכרי שאינו אסור בהנאה להרבה שיטות לכן היה מותר ללכת על קבריהם, כך תירץ במקנה קדושין נ"ו ע"ב.

האם מותר לצאת מארץ ישראל כדי לנסוע לקברי

צדיקים בחו"ל?

הנה איתא בגמ' ב"ב צ"א ע"א אין יוצאים מארץ ישראל לחו"ל.

נחלקו הראשונים עיין תוס' ע"ז י"ג ע"א אם רק ללמוד תורה מותר ולשא אשה או לכל המצוות שבתורה מותר.

ולהלכה קימ"ל במגן אברהם אר"ח סימן תקל"א ס"ק ז', והובא במשנה ברורה שם ס"ק י"ד שמוותר לצאת לצורך כל מצוה לחו"ל האם לקברי צדיקים יש נמי היתר לנסוע לחו"ל.

בברכי יוסף אר"ח סימן תקס"ח וכן בשערי תשובה שם כתבו בשם שו"ת פרי השדה, ועיין בשדה חמד ח"ו ע"מ ס"ט מה שהאריך בזה כי להלכה מותר לצאת מן הארץ לצורך השתטחות על קברי צדיקים, שכן גם אם אין מצוה בכך, מכל מקום מנהג ישראל הוא, ואינו פחות מיוצא לפרנסה, והא דאסור לצאת ה"מ ביוצא לטיול.

תגובות אפשר לשלוח
להרב אשר אנשיל שוורץ שליט"א
רחוב תכלת מרדכי 4 בית שמש
לברורים בכל ענייני המערכת, בטל: 053-3166560